

NGUYỄN THỊ THU THỦY

MODULE GDTX

8

**XÂY DỰNG MÔI TRƯỜNG
HỌC TẬP CHO HỌC VIÊN
GIÁO DỤC THƯỜNG XUYÊN**

A. GIỚI THIỆU TỔNG QUAN

Trong quá trình dạy học, mỗi giáo viên có thể đặt những câu hỏi như: Tại sao trong cùng một giờ dạy, một số học viên đạt kết quả tốt, một số khác lại chưa tốt? Điều gì làm cho học viên cảm thấy buồn chán hoặc không thích học trong lớp học? Làm thế nào để biết được học viên đã học được những gì? Mối quan tâm và khả năng học tập của học viên là gì? Và chiến lược giảng dạy cần đưa ra là gì để giải quyết những câu hỏi như vậy? Để trả lời các câu hỏi này, chúng ta cần tìm hiểu nguyên nhân từ các yếu tố ảnh hưởng tới quá trình dạy – học. Những yếu tố này gồm các yếu tố về vật chất, tâm lý, xã hội, trí tuệ, tồn tại trong môi trường diễn ra việc dạy học, có ảnh hưởng đến sự hình thành và phát triển hoạt động học tập của người học.

Lập kế hoạch bài giảng cẩn thận sẽ giúp bạn thiết kế các hoạt động có ý nghĩa tạo ra môi trường học tập để nâng cao chất lượng và hiệu quả dạy – học. Module này cung cấp cho bạn các kiến thức về môi trường học tập và những ảnh hưởng của nó tới hoạt động dạy học. Trên cơ sở đó hướng dẫn cho bạn lựa chọn các phương pháp sư phạm thích hợp để tích hợp vào quá trình dạy học nhằm làm cho hoạt động dạy – học ngày một hiệu quả hơn.

Module "Xây dựng môi trường học tập cho học viên GDTX" là một module tự học có hướng dẫn. Các nội dung được thiết kế theo một cấu trúc thống nhất giúp người học tiếp cận dễ dàng. Các hoạt động trong từng nội dung dẫn dắt người học đi từ những kinh nghiệm đã có đến tiếp thu những cái mới bằng cách tự nghiên cứu các thông tin được cung cấp kết hợp với trao đổi, thảo luận với đồng nghiệp. Những câu hỏi, bài tập và thông tin phản hồi được cung cấp xuyên suốt trong tài liệu nhằm giúp người học tích cực học tập, củng cố, bổ sung, cập nhật kiến thức và rèn luyện kỹ năng để áp dụng được những kiến thức đã học vào thực tế dạy học với vai trò tạo dựng môi trường học tập thuận lợi cho học viên GDTX học tập thành công.

B. MỤC TIÊU

I. MỤC TIÊU CHUNG

Module GDTX 8 nhằm bước đầu trang bị cho bạn những nội dung, kĩ thuật và một số công cụ giúp bạn có thể vận dụng trong điều kiện dạy học của mình để tạo ra được môi trường học tập thuận lợi nhất cho học viên GDTX.

II. MỤC TIÊU CỤ THỂ

2.1. Về kiến thức

- Trình bày được đặc điểm học tập của học viên GDTX, môi trường học tập và tác động của môi trường học tập vào hoạt động dạy học cho học viên GDTX.
- Phân tích được các yếu tố ảnh hưởng tới môi trường học tập của học viên GDTX; biết lựa chọn các phương pháp dạy học phù hợp trong việc tác động tới các yếu tố của môi trường để tạo ra được môi trường học tập thuận lợi cho học viên GDTX học tập thành công.

2.2. Về kĩ năng

- Cung cấp một số kĩ thuật sử dụng các phương pháp dạy học tác động kích thích học viên GDTX học hiệu quả và thành công.
- Hình thành năng lực đánh giá tác động của môi trường học tập tới học viên GDTX.
- Vận dụng, cải thiện những phương pháp sư phạm thông qua các sáng kiến trong giảng dạy ở từng loại môi trường học tập khác nhau, sao cho khuyến khích và tạo điều kiện cho người học tiến bộ.

2.3. Về thái độ

Có nhận thức đúng đắn về tầm quan trọng của việc tạo dựng môi trường học tập kích thích được học viên GDTX học hiệu quả và thành công.

KHUNG THỜI GIAN

Thời gian cần thiết để học module này là 15 tiết, trong đó có 9 tiết lí thuyết và 6 tiết thực hành. Cụ thể như sau:

STT	Tên bài học	Thời gian (tiết)
1.	Tìm hiểu về môi trường học tập	5
2.	Tìm hiểu sự ảnh hưởng của môi trường học tập tới quá trình dạy học	4
3.	Thực hành xây dựng môi trường học tập cho học viên GDTX	6
Tổng cộng		15

ĐÁNH GIÁ

Bạn cần trả lời các câu hỏi, làm bài tập trong mỗi nội dung của module.

HƯỚNG DẪN SỬ DỤNG MODULE

Trong khi đọc module, bạn sẽ thường xuyên gặp câu hỏi trong các bài tập để phản hồi tư duy cá nhân. Trả lời cho những câu hỏi này sẽ giúp bạn biết rõ mình đã hiểu các nội dung hoặc khía cạnh có liên quan tới nội dung module cũng như để tạo ra các liên kết giữa các nội dung bài giảng và thực tiễn nghề nghiệp của bạn.

Đầu tiên, chúng tôi đề nghị bạn nên thực hiện hoạt động học tập các nội dung của module mang tính cá nhân và ghi chú ngắn câu trả lời của bạn. Sau đó, so sánh và thảo luận các câu trả lời của bạn và những băn khoăn (nếu có) với các đồng nghiệp của bạn trong các buổi sinh hoạt chuyên môn định kì tại đơn vị của bạn.

Phần cuối của module, bạn sẽ được yêu cầu thực hiện một số bài tập. Để làm tốt điều này, chúng tôi khuyên bạn nên bắt đầu đọc các tài liệu và trả lời các câu hỏi cá nhân. Sau đó, so sánh và thảo luận về các câu trả lời của bạn với các đồng nghiệp để hoàn thành các bài tập này. Trong trường hợp còn những điều gì chưa rõ, chúng tôi rất vui lòng trả lời hoặc chỉ dẫn thêm cho bạn để giúp bạn hoàn thành nhiệm vụ bồi dưỡng thường xuyên trong quá trình phát triển chuyên môn liên tục của mình.

C. NỘI DUNG

Nội dung 1

TÌM HIỂU VỀ MÔI TRƯỜNG HỌC TẬP

* Mục tiêu

Nhằm nâng cao sự hiểu biết của bạn về môi trường học tập và những tương tác giữa môi trường học tập với người dạy và người học.

* Nội dung

- Tìm hiểu về môi trường học tập.
- Tìm hiểu về các tương tác giữa môi trường học tập với người dạy và người học.

Hoạt động 1: Tìm hiểu môi trường học tập

1. THÔNG TIN NGUỒN

Những canh tân trong lĩnh vực giáo dục ở thế kỉ XIX và nửa đầu thế kỉ XX cùng hướng đến mục đích chung là làm cho nhà trường và hoạt động đặc trưng của nó – dạy học – thực sự hữu ích với người học. Trong bối cảnh giáo dục ngày càng khẳng định ảnh hưởng to lớn của nó đối với sự phát triển thì tính hiệu quả của nó càng được quan tâm và càng được xem xét một cách kĩ lưỡng. Các công trình nghiên cứu đã thiết lập cơ sở lí luận về môi trường học tập một cách khá toàn diện. Điều này được thể hiện qua những nghiên cứu về môi trường học tập theo các quan điểm, lí thuyết cũng như các trường phái dạy học khác nhau.

Theo Jean – Marc Denomme và Madeleine Roy, cách tiếp cận su phạm của họ với quá trình dạy học chính là phương pháp su phạm tương tác tập trung vào bộ ba nhân tố cơ bản của quá trình dạy học là người dạy, người học và môi trường.

Tư tưởng cốt lõi của quan điểm su phạm này là “người dạy và người học phát triển với những tính cách cá nhân trong một môi trường rất cụ thể ảnh hưởng đến hoạt động của họ, nên môi trường trở thành một tác nhân tham gia tất yếu” (6, tr.18) vào quá trình dạy học. Quan điểm về môi trường trong quan điểm su phạm tương tác là dành sự quan tâm đặc biệt cho sự tác động qua lại giữa người dạy, người học và môi trường. Người học có tiềm năng cần thiết để hoàn thành một phương pháp học tự chủ và cá nhân, nhưng phương pháp này được tiến hành nhờ vào người dạy, người giữ vai trò chủ đạo. Người học được coi là

người chịu trách nhiệm chính về phương pháp học của mình, không theo hứng thú từng lúc. Người dạy là người hướng dẫn người học theo những mục tiêu xác định trong chương trình học bằng kiến thức và kinh nghiệm của mình. Môi trường được người dạy và người học cùng nhau phối hợp tổ chức.

Quan điểm sư phạm tương tác xây dựng trên cơ sở xác định các yếu tố, các thao tác và tương tác tồn tại trong hoạt động giáo dục. Đó là:

- Người học: Khái niệm người học có nguồn gốc từ tiếng Latinh (studium) với ý nghĩa là “cố gắng và học tập”. Theo nghĩa rộng, thuật ngữ này có hàm nghĩa là cam kết và trách nhiệm. Trong quan điểm sư phạm tương tác, khái niệm người học dùng để chỉ tất cả những ai có tham gia (thực hiện) hoạt động học. Người học được xác định là chủ thể của hoạt động học, là người mà với năng lực cá nhân của mình tham gia vào một quá trình để thu lượm một tri thức mới.
- Người dạy: Quan điểm sư phạm tương tác xác nhận việc giảng dạy là công việc tất yếu và bình thường của người dạy để thực hiện sứ mệnh của bản thân. Tuy nhiên, quan niệm về việc giảng dạy của quan điểm này nhấn mạnh đến hoạt động tổ chức hướng dẫn để làm nảy sinh tri thức trong (cho) người học. Do vậy giảng dạy không phải là một sự truyền đạt kiến thức đơn thuần theo kiểu đọc thuộc lòng một bài giảng trước học trò hay theo kiểu phổ biến khoa học cho người học. Chức năng của người dạy là giúp đỡ người học, học và hiểu.
- Môi trường: Hoạt động của người dạy và người học diễn ra trong không gian và thời gian xác định với ảnh hưởng của rất nhiều các yếu tố bên trong và bên ngoài khác nhau. Đó là môi trường dạy – học. Môi trường dạy – học do cả người dạy và người học cùng nhau phối hợp tổ chức.

Theo quan điểm sư phạm tương tác, “người dạy và người học không phải là những sinh vật trừu tượng, xung quanh họ là thế giới vật chất và văn hoá. Cả người dạy và người học đều có tính cách rõ rệt và các giá trị cá nhân được phát triển trong một đất nước có những cơ chế chính trị, gia đình và nhà trường mà chúng tất yếu có ảnh hưởng nào đó đến họ. Tất cả các yếu tố này, bên trong cũng như bên ngoài tạo thành môi trường của người dạy và người học”. (6, tr. 19)

Môi trường học tập là tập hợp các yếu tố tại nơi mà hoạt động học tập của người học được thực hiện. Nhiệm vụ của giáo viên là tạo dựng môi trường học tập thuận lợi để hình thành và phát triển hoạt động học tập cho người học.

2. NHIỆM VỤ

Bạn hãy kể tên ba nhân tố cơ bản của quá trình dạy học và mối quan hệ tương tác giữa ba nhân tố ấy ở trung tâm GDTX.

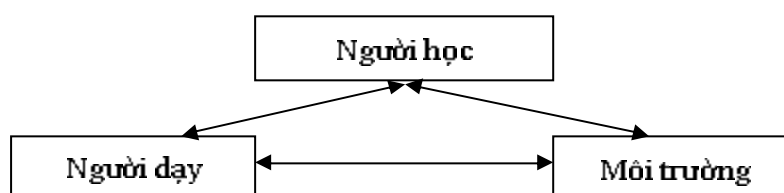
3. CHIA SẼ NỘI DUNG NHIỆM VỤ ĐÃ THỰC HIỆN VỚI ĐỒNG NGHIỆP

Hoạt động 2: Tìm hiểu các mối tương tác giữa môi trường học tập với người dạy và người học

1. THÔNG TIN NGUỒN

Tương tác là sự tác động qua lại trực tiếp giữa các yếu tố trong một cấu trúc hoặc giữa các cấu trúc với nhau trong một không gian, một thời gian cụ thể.

Quan điểm sư phạm tương tác đề cập đến khái niệm sự tương tác dựa trên mối quan hệ tương hỗ giữa ba yếu tố: người dạy, người học và môi trường. Ba yếu tố này luôn quan hệ với nhau sao cho mỗi yếu tố hoạt động và phản ứng dưới ảnh hưởng của hai yếu tố kia. Sự tương tác này được mô tả như sau:

Hình 1. Các tương tác và tương hỗ của ba nhân tố cơ bản trong quan điểm sư phạm tương tác

- Người học: thông qua phương pháp học (tổ hợp các hành động học) tác động đến người dạy hệ thông tin dưới dạng các câu hỏi, lời bình luận hoặc một suy nghĩ. Phương tiện để truyền thông tin có thể bằng thái độ, cử chỉ, cách ứng xử hay lời nói. Đáp lại tác động này từ phía người học, người dạy tác động đến người học bằng các thông tin như câu trả lời, sự động viên; những thông tin bổ sung... Trong sự tương tác trên, người học hành động, người dạy phản ứng. Đó là sự tác động qua lại giữa người dạy và người học.
- Người dạy: bằng phương pháp sư phạm của mình đã tác động đến người học thông qua những gợi ý về hướng đi và những phương tiện cần sử dụng đối với người học để họ có thể đạt được mục tiêu học tập đã đề ra.

Đáp lại tác động của người dạy, người học đi theo con đường mà người dạy đã vạch ra hoặc gợi ý để người học lựa chọn. Khi con đường được người học lựa chọn giúp họ đạt được mục tiêu, người học sẽ có những xúc cảm dương tính và dễ dàng có thiện cảm với người dạy. Trong trường hợp ngược lại, nếu người học cảm thấy nản lòng hoặc thiếu hứng thú thì ấn tượng của họ với người dạy có thể xấu đi. Trong quan hệ này “người dạy đã hành động và người học thì phản ứng” (6, tr.20). Nói cách khác, người dạy là tác nhân gây ra những phản ứng của người học và nhận được những tác động trở lại từ phía người học.

- Môi trường: Với tư cách là một tác nhân sẽ tác động tới người dạy và người học thông qua sự tác động đến phương pháp hoạt động của họ.

Quan niệm phương pháp sư phạm tương tác nhằm tạo ra ở người học sự tham gia, hứng thú và trách nhiệm. Nó gán cho người dạy vai trò xây dựng kế hoạch, hướng dẫn hoạt động và hợp tác. Nó gán cho môi trường ảnh hưởng quan trọng đến các phương pháp riêng của người học và người dạy.

Trong quá trình dạy học, sự tương tác là sự tác động qua lại trực tiếp giữa các cá nhân người học và giữa người học với giáo viên trong một không gian (ví dụ lớp học) và thời gian (ví dụ tiết học) nhằm thực hiện các nhiệm vụ học tập và các mục tiêu dạy học đã xác định. Phương tiện để thực hiện các tương tác có thể là phương tiện ngôn ngữ hoặc phi ngôn ngữ. Nội dung của sự tương tác là các vấn đề thuộc nhiệm vụ học tập.

Sự tương tác trong dạy học nhìn chung cần được xác định về mục đích và được tổ chức với sự phân công trách nhiệm và đặc biệt phải diễn ra hai chiều. Sự tham gia tích cực của mỗi thành viên vào hoạt động tương tác sẽ thúc đẩy hoạt động chung của lớp, của người học để nhanh chóng đạt được mục tiêu đã định, đồng thời đem lại sự thoả mãn về nhu cầu gắn bó giữa các thành viên.

2. NHIỆM VỤ

- Các yếu tố của môi trường học tập có ảnh hưởng tới hoạt động dạy – học trong lớp học của bạn như thế nào?
- Bạn có cho rằng xây dựng môi trường học tập trong lớp học sẽ ảnh hưởng lớn tới hiệu quả dạy học không? Tại sao?

3. CHIA SẺ NỘI DUNG CÁC NHIỆM VỤ ĐÃ THỰC HIỆN VỚI ĐỒNG NGHIỆP

THÔNG TIN PHẢN HỒI CHO NỘI DUNG 1

Gợi ý thực hiện nhiệm vụ Hoạt động 1

Ba tương tác đóng vai trò quan trọng trong quá trình dạy học tại các lớp học cho học viên GDTX là:

- ① Giáo viên $\leftrightarrow$ Học viên
- ② Học viên $\leftrightarrow$ Học viên
- ③ Học viên $\leftrightarrow$ Môi trường học tập

Gợi ý thực hiện nhiệm vụ 1 của Hoạt động 2

Bạn xem khái niệm về môi trường học tập và kết hợp với kinh nghiệm dạy học của bạn để làm bài tập này.

Gợi ý thực hiện nhiệm vụ 2 của Hoạt động 2

Việc xây dựng môi trường học tập trong lớp học có ảnh hưởng quan trọng tới dạy học hiệu quả, giúp người học học tập thành công.

Học tập là hoạt động của người học và do người học thực hiện, không ai có thể thay thế được họ. Trong quá trình tham gia học tập, người học tuân thủ luật của môi trường: hệ thần kinh của người học, từ những giác quan là nơi thu nhận thông tin đến nơi sinh ra hứng thú, hoặc trí nhớ, nơi cho phép nhớ lại những gì đã thu nhận, tất cả đều bị ảnh hưởng của các yếu tố môi trường. Những yếu tố này có thể thuộc bản thân người học (tri thức, tình cảm, văn hoá, đạo đức, tinh thần v.v...), có thể là yếu tố bên ngoài người học (xã hội, bối cảnh, nhà trường v.v...) nhưng chúng có tác động trực tiếp hoặc gián tiếp đến hoạt động học, có tác động qua lại với quá trình hình thành và phát triển hoạt động học của người học.

Nội dung 2

TÌM HIỂU SỰ ẢNH HƯỞNG CỦA MÔI TRƯỜNG HỌC TẬP TỚI QUÁ TRÌNH DẠY HỌC

* Mục tiêu

Nhằm giúp bạn tìm hiểu sự ảnh hưởng của môi trường học tập tới quá trình dạy học, đồng thời giúp bạn biết cách phân loại các loại môi trường để có thể đưa ra các tác động phù hợp trong việc lựa chọn phương pháp dạy học phù hợp để tạo dựng môi trường học tập thuận lợi cho học viên GDTX học tập thành công.

* Nội dung

- Tìm hiểu sự ảnh hưởng của môi trường học tập tới quá trình dạy học;
- Các loại môi trường học tập.

Hoạt động 1: Tìm hiểu sự ảnh hưởng của môi trường học tập tới quá trình dạy học

1. THÔNG TIN NGUỒN

Sự tác động của môi trường học tập là đồng thời với cả người dạy và người học vì họ cùng tiến hành hoạt động và khi đó phương pháp sư phạm (người dạy) và phương pháp học (người học) được triển khai trong mối quan hệ mật thiết với nhau. Ngược lại, người dạy và người học cũng tác động trở lại môi trường thông qua sự tác động làm thay đổi các yếu tố (bên trong hoặc bên ngoài) của môi trường khiến cho môi trường biến đổi.

- Người học – người làm việc chủ động (worker):

Người học được xác định là người đóng vai trò quyết định trong quá trình dạy học. Điều này được lý giải bởi các lý do: (i) Thứ nhất, chính người học là chủ thể của phương pháp học. Hoạt động học được thực hiện như thế nào phụ thuộc vào chính người học bởi họ là tác nhân đầu tiên thực hiện phương pháp học từ đầu cho đến khi kết thúc quá trình học; (ii) Thứ hai, người học là người quyết định những thay đổi của chính mình về phương diện kinh nghiệm cá nhân. Vì thế chỉ có người học mới quyết định sự cần thiết có những thay đổi hay không và chỉ họ mới tạo ra được thay đổi đó.

Với cách hiểu nêu trên, phương pháp học của người học phải dựa trên chính tiềm năng của người học và chịu ảnh hưởng đáng kể của hứng thú, sự kì vọng và tính tích cực của người học. Bằng việc khai thác những kinh nghiệm đã có của bản thân (tri thức, kĩ năng, thái độ) và dựa trên các yếu tố người học vốn có (hệ thống thần kinh, các giác quan – những bộ máy có khả năng lĩnh hội và sản sinh những tri thức mới), người học hoàn toàn có khả năng kiến tạo tri thức, thay đổi kinh nghiệm của bản thân. Góp phần vào quá trình này là hứng thú, là ý thức trách nhiệm của người học. Tất cả những điều đó giúp cho người học thực hiện quá trình học của mình bằng cách tạo cho nó một hình thức độc đáo liên quan tới tính cách của mình. “Không còn nghi ngờ gì, người học, vì bản thân đã có những năng lực cần thiết, có khả năng hoạt động như mọi người thợ chính trong quá trình học của mình” (tr. 27). Cũng vì thế “Bằng cách gán cho người học vai trò tác nhân chính, phương pháp sư phạm tương tác